

U potpoglavlju o ženskom ručnom radu autor zaključuje kako je ta aktivnost smjestila ženu u privatnost doma, u njezino prirodno mjesto, prema vrijednosnim shvaćanjima onodobnog društva. Na ovom mjestu govori o mjestu ženskog ručnog rada u nastavnim programima djevojačkih škola, kao i onih stručnih koje su se u tom razdoblju osnivale (ženska obrtna škola i škole za ženski ručni rad). Veliki pomak u provedbi spolne politike napravljen je osnivanjem Ženske stručne škole u Zagrebu 1892., koja od 1894. postaje zemaljski zavod s tri odjela (umjetnički obrt, kućanstvo, te trgovina i knjigovodstvo). Već prema njezinoj strukturi bilo je jasno kako je namjera školskih vlasti bila djevojkama pružiti šire mogućnosti zapošljavanja, pripremajući ih za obrtnička i trgovačka zanimanja, te se i tu vidi odmak u odnosu na tradicionalne ženske poslove. Vezano uz zanimanja, autor navodi kako je prava prekretnica u određivanju poželjnih spolnih uloga bio Prvi svjetski rat, kada se žene prvi put zbog nedostatka radne snage uključuju u neka do tada isključivo "muška" radna mjesta.

U potpoglavlju o discipliniranju ponašanja i tjelesnosti u okviru školskog sustava, autor analizira vrijednosti i metode kojima se ova disciplina provodila. Već spomenuti "ženski" ručni posao imao je funkciju discipliniranja ženskog ponašanja, što je također bila jedna od strategija spolne politike školstva. Nizom školskih disciplinskih propisa, koje autor navodi, nastojala se pojačati kontrola ženske tjelesnosti i seksualnosti, usaditi "nježno, čedno, mirno i krotko" ponašanje. Školski propisi regulirali su i ponašanje učenica izvan škole, kao i kontrolu njihova govora, druženja, odijevanja, kulture čitanja, pa sve do reproduktivnog zdravlja, fizičke aktivnosti, sporta, plesa. Citati osobnih iskustava djevojaka građanskog društva spomenutog perioda živo podcrtavaju atmosferu obrazovanja u takvom ozračju, te opisuju prve buntovne iskorake onih koje nisu poslušno slijedile diktate autoriteta.

Analizirajući različiti tretman učitelja i učiteljica u posljednjem potpoglavlju, autor zaključuje kako je i na ovom polju postojala jasno vidljiva spolna granica koja je proizvodila tu trajnu nejednakost. Kao osobito diskriminirajuću odredbu, ističe zabranu udaje za učiteljice koja je vrijedila od 1888. i nije ukinuta do 1918. Negativan učinak ove odredbe očitovao se u tome što je udaja bila najčešći razlog napuštanja službe kod učiteljica (tabelarno su prikazani razlozi prestanka rada učitelja i učiteljica 1888.-1917.). Analiziran je i broj učiteljica i učitelja po županijama, mogućnosti njihova školovanja, broj pripravnica i njihov socijalni sastav, te broj ženskog učiteljskog osoblja u nižim pučkim školama.

Zaključno možemo reći kako je autor ovim istraživanjem uspješno prepoznao i odredio strategije kroz koje je djelovala dominantna spolna politika u odgojno-obrazovnom sustavu u Hrvatskoj u dugom 19. st., bazirana na tumačenju tjelesnih i duševnih razlika muškarca i žene. Također je uspio postići zadani cilj neupadanja u zamku tradicionalne feminističke teorije o homogenosti ženskog identiteta u građanskom patrijarhalnom društvu, obzirom da je na nizu primjera pokazao kako su tu homogenost razbijali drugi identiteti (socijalni, vjerski, nacionalni ...).

Zaključit ćemo kako knjiga Dinka Župana predstavlja izniman doprinos domaće historiografije poznavanju ženske povijesti, a svojim inovativnim i svježim pristupom bit će zanimljiva ne samo povjesničarima i stručnjacima društveno-humanističkog usmjerenja, već zahvaljujući zanimljivom i čitkom stilu pisanja i znatno široj publici.

Tihana Luetić

István a szent király [Sveti kralj Stjepan], ur. András Smohay – Terézia Kerny, Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, Székesfehérvár 2013., 538 str.

Mađarsko društvo arheologa i povjesničara umjetnosti organiziralo je 2012. znanstveni skup o kulturnoj povijesti doba sv. Stjepana, prvog kralja Ugarske. Iduće godine 975. obljetnica smrti sv. Stjepana je proslavljena s velikom izložbom u Stolnom Biogradu, koji je bio jedan

od kraljevskih središta u 11. stoljeću. Ta dva događaja omogućila su nastanak ovog sveska, koji je istovremeno i zbirka rasprava i katalog izložbe.

Svezak počinje svečanim uvodom Antala Spányija, stolnobiogradskog biskupa (1-2). Slijede mu dvije studije, o grobu Gizele, supruge sv. Stjepana, Pála Löveya (2-11), i historiografski pregled o relikvijama sv. Stjepana Terézije Kerny (12-21). Prvi odjeljak knjige, slijedeći kronološki poredak, pod naslovom "Počeci štovanja sv. Stjepana," sadrži dvije povijesne studije. Attila Zsoldos bavio se ranim kultom sv. Stjepana u Ugarskoj (22-27), a Gábor Thoroczkay fokusira se na legende o sv. Stjepanu (28-35). Slijedeći tematski odjeljak sadrži članke o relikvijama sv. Stjepana: dvije deskriptivne studije Vinicija B. Lupisa o općim karakteristikama relikvijara sv. Stjepana koji se danas čuvaju u Dubrovniku (36-39, 40-47), studija Daniela Premerla o relikvijama u Zagrebu (48-63), članak Andrása Smohaya o relikvijaru kraljeve glave koji se čuva u Stolnom Biogradu (64-71), Adrienn Lakatos o Stjepanovim relikvijama u Kaloči (72-82). Treći odjeljak fokusira se na heraldičke aspekte kulta sv. Stjepana s člancima Árpáda Mikóa (83-93) i Gábora Viteka (94-106).

Sljedeća skupina studija bavi se kultom svetog kralja u ranom novom vijeku (107-156), a dva posljednja tematska odjeljka pokrivaju 19. i 20. stoljeće i nove interpretacije mjesta svetog kralja u povijesti Mađarske. U tom dijelu knjige Sebestyén Terdik autor je čak četiri studije koje se bave ikonografijom kulta sv. Stjepana u 19. stoljeću (171-177, 178-183, 184-187) i kultom svetog kralja u Mađarskoj grkokatoličkoj crkvi (188-204). Terézia Kerny u svojoj drugoj studiji bavi se obnovom kulta sv. Stjepana u 19. stoljeću (157-170), dok se Gergely Mózesy usredotočuje na odnos koji je postojao između komunističkog režima i kulta sv. kralja u drugoj polovici 20. stoljeća (221-230). Tri druge studije koncentriraju se na različite aspekte modernog čašćenja svetog kralja: umjetnički život u Stolnom Biogradu između dva rata (205-220) i slikarstvo inspirirano sv. Stjepanom Vilmosa Abe Nováka (221-230) te vizualizacija kraljevog kulta na novcu Istvána Gedaia (231-252). Nakon navedenih tematskih odjeljaka, svezak sadrži mađarski prijevod izvora o relikvijama sv. Stjepana Dániela Siptára (259-290).

Drugi dio knjige posvećen je izložbi te donosi njezin katalog (291-456), fotografsku dokumentaciju same izložbe (457-468) te moderne plakate inspirirane odnosom sv. Stjepana prema sinu Emeriku (469-494). Engleski sažetak prvog dijela knjige slijedi slikovnim priložima (495-519), kao i popis kratica (520-526) i kazalo imena i mjesta (527-536). Na kraju knjige nalazi se i karta koja pokazuje lokacije crkava posvećenih sv. Stjepanu unutar granica Kraljevine Ugarske.

Ova knjiga koja je posvećena proslavi prvog kralja Ugarske dobro ocrtava njezinu kompleksnu pozadinu. Svezak sadrži više različitih vrsta članaka uključujući "tradicionalne" studije iz povijesti, povijesti umjetnosti i književnosti, prijevode izvora, katalog izložbe, kao i zbirku modernih postera inspiriranih glasovitim djelom *Admonitiones* sv. Stjepana za njegovog sina Emerika. Urednici, András Smohay i Terézia Kerny, oboje povjesničari umjetnosti, trudili su se, iako ne s potpunim uspjehom, da stvore red među studijama, katalogom i drugim dijelovima sveska koristeći različite, i kronološke i tematske principe. Može se zaključiti da je knjiga o prvom svetom ugarskom kralju izdanje visoke kvalitete, iako je kombinacija zbornika radova i kataloga izložbe u pojedinim momentima rezultirala pomalo konfuznom strukturom. Ipak, iz pozicije hrvatske historiografije, izdavanje ovog zbornika važno je i zbog činjenice da se tri od relikvija sv. Stjepana čuvaju u Hrvatskoj, koja je dovela i do toga da je nekoliko studija posvećeno povijesti Hrvatske i odnosa između kraljevskog dvora i južnih dijelova Kraljevstva.

Judit Gál